

Chr., 107.145. —³ El lexicògraf Ayala el 1693 el rebutja com a mot no castellà sinó valencià; altres dos lexicògrafs, Palet (1604) i Covarrubias, l'anoten però és sabut que tots dos nasqueren o visqueren en terra nostra i omplen les seves obres de mots de la nostra llengua. Més detalls en DCEC I, 539. —⁴ Bc. fr. *bokata* i en algun poble del NO. de Navarra, *bukata* en el Roncal, *bogada* en localitats biscaïnes (amb alguna altra variant local com *gobada*, *gobara*, més alterada per accidents fonètics, o per contaminacions, com un *puyata* (i *puxata*, etc.), que ja apareix en un lèxic alabès de 1562, però que deu tenir un altre origen o ser deguda a confusió amb un altre mot (cast. *pojata* 'pedrís'); veg. fonts i detalls en Azkue i en Mitxelena, *Fon.-HistVca.*, p. 177. Escau indicar ací que la forma *bogada* amb -o-, d'Astúries i part del basc, ve ja del català o gascó (on es deu a la contaminació de mots com *bogar*, *vogar*, *boga*), car en català ho diuen així en alguns pobles de Cardós i Vall Ferrera (1932-3), *bogader* s'usa a la Seu i a la Vall d'Àneu (BDC VI, mapa 6), etc. —⁵ La idea de derivar-lo de l'it. *buco* 'forat' està abandonada (encara que vagi trobar acceptació en germanistes com Falk i Torp). Venia de dos italians de l'època precursora (Flechcia i Nigra), però la rebutgen els italians com Angel. Prati (i veg. ací la bibliografia). L'origen de *buco* és desconegut, res de tal no sembla haver-hi hagut mai fora d'Itàlia, ni en l'aspecte geogràfic ni en el semàntic es pot defensar. —⁶ *Zur Buchenfrage, Sitzungsber. Ak. Heidelberg*, 1918, 8. —⁷ ¿Hi ha realment alguna teoria cèltica exposada sobre l'origen del romànic *bugada*? Seriosa, cert que no, tot i que *AlcM* diu que ve del «gàllic *būkon*», però el mateix Moll en el seu Supl. de 1928 es limita a adherir-se al n.º 1379 del REW, que dona l'etim. germànica sense al·lusions cèltiques, i l'aspecte fònic d'aqueix *būkon* és tan poc gàllic, que fixant-me que també anomena «gàllic» l'ètimon de *BUC* (cosa que no ha dit mai ningú i està òbviamment descartada), sembla que deu ser un simple lapsus de distracció per «germànic» amb tot i que cita un article de H. Kuen, en *Festschrift Wechssler*, 1929, 337-41. No he vist aquest article ni aquesta miscel·lània és accessible a Barcelona, però no val la pena de preocupar-se'n tractant-se d'un filòleg tan inexperimentat com Kuen en els problemes estranys a la romanística.

Bugallar, V. *buc* *Bugal*, *buganter*, V. *bugada* *Búgare*, -a, V. *bútxara* +*Bugareny*, *capell* ~, V. *barregà* *Bugat*, V. *bugada*

BUGIA, 'símia, quadrumà', antigament i avui encara en algun parlar local (a les Illes, etc., especialment en masculí *bugiot*), i 'candela' (i d'ací nom de certs instruments i unitats mètriques tècniques): de l'àr. vg. *Buǧia*, àr. cl. *Buǧāya*, nom de la ciutat algeriana de Bugia d'on s'importaven simis i cera en els segles medievals. □ 1.ª doc.: 'símia', 1284; 'candela' 60

1839 (Lab.: «candela de cera blanca»).

A la Reva de Perpinyà d'aquell any es posa una taxa a la importació de «tot simi o *bogia* o maymon» (Alart, *RLR* iv, 376). Del mateix any, si fa no fa, és el *Blanquerna* de Llull (I, 26718), on hi ha el passatge que hem citat pàgines entere a l'article *BUFAR*. De nou «simi o *bogia* o maymó» en doc. rossellonès de 1295, i en d'altres de 1399 (citats en l'*InvoLICat.* d'Alart).

«Que'l rey fat e horat qui seu en la cadira no és altre cosa sinó *bogia* posade sobre lo teginat», en Joan de Galles (*Breviloqui*, *NCL.*, p. 68); «un savi, parlant de açò, dix axí: que la cobejança d'aquestes dignitats és --- una *bogia* envejosa, per acte contrari ressemblant a caritat; car així com la caritat és pacient per aconseguir les coses eternal, així aquesta sofrir tota cosa per aconseguir les coses transitòries e mortals», Bernat Oliver (*Excitatori*, *NCL.*, 100); vegeu-ne encara una sèrie d'exemples d'Eiximenis en el *Terç del Crestià* (*NCL.* III, 105, 106, 106), en Bernat Metge (ed. Riq., cita que donem sobre *mels* en *MELÓ*) i en Jaume Roig: «ella fon presa / e nuha mesa, / dins una bóta / e, closa tota, / ab companyia / de serp, *bogia*,¹ / e d'un vell gall, / lo riu avall / la acabuçaren», «leó, bravea; / moltó, simplea, / luxuriar, / porch, e tragar; / *bugia*, enveja, / ---» (vv. 1422, 13479). Per on es veu que, encara que sigui més freqüent la forma ultracorrecta *bogia*, amb o (a la qual pogué ajudar la influència de *boig* i *bog(e)ria*), també estigué en ús la forma amb la vocal originària. Encara devia ser d'ús general a la fi del S. XVI, com sigui que el recollia OPou, «*bugia* o *mona*: simia» (p. 54), que no col·lecciona mots desusats.

També s'usà en les altres llengües peninsulars; per a les quals veg. Carolina Michaëlis, *Misc. Caix-Canello*, 120-1; fins hi hagué un masculí secundari *bugio* en cast. ant.: «aconteció así que en aquel logar avia un ximio e una serpiente que avían caído; el *bugio*, commo vido venir la soga, saltó de donde estava e asióse a la soga, e Bardus sacólo luego fuera» en la trad. de John Gower de l'any 1399 (*Confissió del Amante*, p. 295, que l'ed. corregeix a tort).

Que les *bogies* i simis a l'Edat Mitjana s'importaven d'Àfrica, a demanda de prínceps que s'hi volien divertir, o histrions que se'n servien, i que això es feia molt especialment des de *Bugia*, és un fet il·lustrat per dotzenes de dades de la història comercial i documental, que no ens caldrà repetir. Acontentem-nos amb citar-ne una graciosa i eloqüent comprovació indirecta en la curiosa faula de *Don Ximio*, 'Mon-senyor el Simi', del *Libro de Buen Amor* de Juan Ruiz, de c. 1330, on estant en greu litigi *el Lobo* i *la Raposa*, «fueron ver su juizio ante un sabidor grande: / Don Ximio avié nombre, de *Bugia* alcalde», o sigui 'jutge' (v. 323c). No hi ha tret d'estil més típic, en efecte, de l'Arxipreste de Hita, que aquestes personalitzacions que alludeixen còmicament, amb un aire ple de gravetat, a situacions facecioses mitjançant fets de tothom coneguts, però que el poeta s'està de rememorar feixugament.